

ANDREJA BRANCELJ BEDNARŠEK (ur.): Na rovaš!: Belokranjske soseske zidanice in Soseska Drašiči / Communal Wine Cellars of Bela Krajina and the Drašiči Village Community.

Belokranjski muzej Metlika, Metlika 2017, 128 str.

V Ganglovem razstavišču Belokranjskega muzeja Metlika je še do 8. maja 2018 na ogled razstava *Na rovaš!* (Rovaš je bil zapisno sredstvo svoj čas večinoma nepismenih ljudi – vsak član soseske je imel svojega – za označevanje količine izposojenega vina, ki ga je moral dolžnik jeseni vrniti s polovičnim pribitkom v moštu.) Predstavitev stare šege spremlja zgledno oblikovan katalog, izdan kot 6. zvezek zbirke Belokranjska dediščina. Predgovoru urednice sledi časovno prilagojen, leta 1964 napisan zgodovinski oris Jožeta Dularja 'Soseske zidanice v vzhodni Beli krajini'. Andrej Dular se v nadaljevanju posveča predvsem soseski Drašiči, edini od mnogih značilnih belokranjskih vinskih kleti, središč vaške samouprave, sodelovanja in vzajemnega pomoči, ki vse od ustanovitve nepretrgoma deluje še danes. Predstavlja na novo odkrite dokumente te soseske, leta 2012 vpisane v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije, nato pa opiše še njeno delovanje po drugi svetovni vojni s temeljito obnovo, končano leta 2009, ki jo je spremljala tudi obnova vaške cerkve. Povzetke je v angleščino prevedla Nives Sulič Dular, bogato slikovno gradivo pa je iz muzejskega in drugih arhivov.

JELKA PŠAJD: Čez prag me bodo nesli, ko zatisnil bom oči: Smrtne šege in pogrebna praksa Pomurja in Porabja.

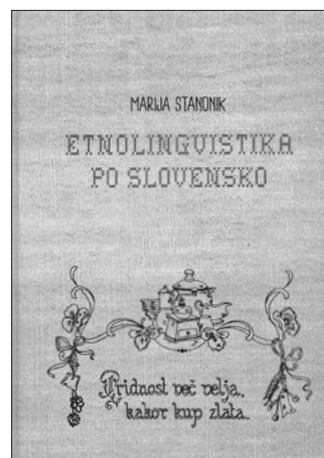
Pomurski muzej Murska Sobota, 2017, 302 str.

Ob odprtju razstave o pogrebni praksi in šegah Pomurja in Porabja *Čez prag me bodo nesli, ko zatisnil bom oči* je bila decembra 2017 v murskosoboškem muzeju predstavljena tudi publikacija z enakim naslovom, ki z obsegom in vsebino presega običajne razstavne kataloge. Etnologinja Jelka Pšajd, avtorica obeh, je o težavnosti in zapletenosti petnajst let trajajoče raziskave v uvodu v monografijo duhovito zapisala: »Raziskovanje smrtnih šeg je vse prej kot lahka stvar ...« V Pomurju in Porabju je celo »smrtno resna stvar, saj ima praktično vsaka vas kaj drugačnega, svojega, pa tudi primerljivega, istega: ... pokopališče, če ne celo dve ali tri; gre za različna narečna poimenovanja; gre za verske razlike.« Izsledki, pridobljeni predvsem od informatorjev na terenu, so v knjigi strnjeni v 16 poglavij. Opisujejo lok od odnosa do smrti in pripravljanja na smrt prek umiranja, priprave pokojnega in pogreba do pokopališč, prigod in povedk o smrti kot delu življenja ter razmišljanj o koncu, ki ne more biti zaključek – čeprav smrtni šege ob drugačnem odnosu do smrti in umiranja izginjajo. Slikovne priloge, ki ilustrirajo besedilo, na koncu dopolnjuje katalog z natančnimi opisi predmetov na razstavi.

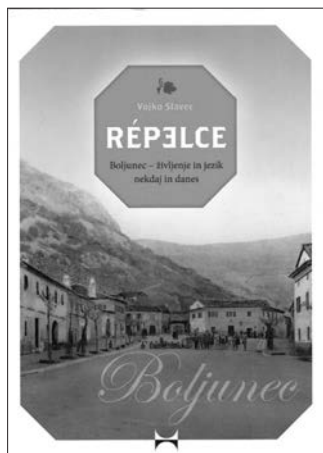
MARIJA STANONIK: Etnolingvistika po slovensko.

Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2017, 328 str.

S to knjigo je avtorica, kot pravi, pravzaprav izstopila iz slovstvene folkloristike, saj se ta in etnolingvistika ne pokrivata, temveč dopolnjujeta. Etnolingvistika, rečeno folkloristično, se poglablja zgolj na ravnino teksta, in ker je estetska funkcija zanjo nepomembna, ji pridejo prav tudi druga za etnologijo pomembna besedila. Razmišljanja o etnolingvistiki na splošno in zlasti na Slovenskem je avtorica razdelila v štiri sklope. V prvem z naslovom 'Predzgodovina slovenske etnolingvistike' obravnava nastavke, ki jih označuje kot iskanja in snovanja med rodoljubjem in znanostjo v 19. stoletju. Povezovalna tema drugega sklopa je vprašanje narodne identitete – povezanost jezika in oblačilne kulture v dozorevanju slovenske istovetnosti ter položaj slovenščine v zamejstvu in po svetu. V tretjem sklopu Stanonikova ugotavlja, da se lokalna identiteta na splošno goji bolj kot narodna, kar med drugim spodbuja nastajanje ljubiteljskih narečnih slovarčkov. Tukaj namenja pozornost še temi *genius loci* v prekmurskih folklornih pripovedih in preteklosti njenih rodnihi Žirov v luči hišnih imen. Četrty sklop obravnava osebno identiteto in se problemsko, predmetno in metodološko najbolj ujema s poljsko etnolingvistično šolo.

* Iztok Ilich, publicist, prevajalec in urednik, Trebinska 11, 1000 Ljubljana; iztok.ilich@amis.net.

VOJKO SLAVEC: Répálce: Boljunec – življenje in jezik nekdaj in danes.

Založništvo tržaškega tiska, Trst 2017, 352 str.

Malo je krajev, ki bi imeli tako vztrajnega in zlasti v jezikovnih rečeh podkovanega kronista, kot ga je z Vojkom Slavcem dobil Boljunec – še vedno večidel slovenska vas v občini Dolina pri Trstu! Avtor, dolga leta knjigar ter nato upravnik *Primorskega dnevnika* in *Novoga Matajurja*, je podatke o starih rekah ter izrazih za kmečka orodja, živali in rastline, ki so se jih spominjali le še starejši vaščani, začel zbirati že leta 1999 z željo, da ne bi utonili v pozabo. Sprva je nameraval sestaviti le slovar pristnih domačih poimenovanj za vse živo in neživo, nato je delo za nekaj časa opustil, v zadnjih letih pa se ga je z vso vnemo znova lotil in tudi končal. Gradivo je zaokrožil v osupljivo celoto, stkano iz narečnih besed, ki niso sestavljene zgolj iz črk in naglasnih znamenj, saj za skoraj vsako tiči zgodba ... Za pravilno branje jim je Slavec dodal navodila, za razumevanje pa skoraj 70 strani obsegajoč slovar, ki ga z ilustracijami dopolnjuje še 44 tematskih slovarčkov k posameznim poglavjem. Od časa do časa je med dokumente in pripovedovanja drugih vskočil tudi sam s kakšno svojo izkušnjo ali mislijo, kar še poudarja osebno noto knjige.

NUŽEJ TOLMAJER (ur.): Tiha zemlja: Pesemsko izročilo z Radiš in okolice / Liedgut aus Radsberg und seiner Umgebung.

Krščanska kulturna zveza, Celovec 2017, komplet: knjiga 620 str. in 3 zgoščenke.

Za ohranjanje slovenske ljudske pesmi na Koroškem zelo zaslužni kulturni delavec in organizator Nužej Tolmajer je svojim Radišam z okolico posvetil že več publikacij. *Tiha zemlja* je doslej najboljše in, predvsem kar zadeva pesemsko dediščino, najbolj celovito delo, nastalo po več desetletjih zbiranja v besedilih in notnih zapisih ohranjenega tovrstnega gradiva. Zbirko, urejeno v razdelka Radiše in okolica 'Nekoč' in 'Danes', sestavljajo pesmi pesmaric iz različnih obdobj ter neobjavljene pesmi iz arhivov in s terenskih raziskav. Pri zapisovanju, urejanju ter zbiranju podatkov o omenjenih virih pa tudi o ljudskih pevkah in pevcih sta Tolmajerju največ pomagali Milka Olip in Uši Serainig, notni del je urejeval Egi Gašperšič, za pravilnost zapisov pa je skrbel notograf in oblikovalec Tadej Lenarčič. Tudi v dobesednem pomenu besede – ne le zaradi sproti v nemščino prevedenih razlag in komentarjev – izjemno zgoščena izdaja prinaša toliko gradiva, da bi lahko napolnilo dve zajetni knjigi, natisnjeni v nekoliko večji, lažje berljivi tipografiji in z nekaj več prostora za dragoceno slikovno gradivo. Tudi na zgoščenkah je posnet le izbor, ki sta ga uredila Nužej Tolmajer in Milka Olip.

SANDRO QUAGLIA GUKET: Rezijanski brusači/Ti rozajanski brüsarji.

Zadruga Most, Odbor C. A. M. A., Kulturno društvo »Muzej rezijanskih ljudi«, Inštitut za slovensko kulturo, Solbica, 2017, 48 str.

Skrivnostna in daljna, čeprav sploh ne tako oddaljena Rezija se ponaša s posebnostmi, ki privabljajo vedno več obiskovalcev. Nekatere očarata tradicionalna glasba in ples, mnoge vznemirja jezik, družine pa se najraje napotijo v pred nedavnim odprti »muzej pravljič« v Plocovi hiši na Solbici. V drugem muzeju, malo naprej v opuščeni šoli, je poleg krošnjarstva predstavljena še ena samo za Rezijo značilna dejavnost – obrt potujočih brusačev. Cvetela je od konca 18. do srede 20. stoletja in Rezijani so bili po njej najbolj znani, čeprav so opravljali tudi druga sezonska dela. Kako domiselno so izpopolnjevali svoje premične delavnice – najprej na lesenih vozičkih, *krěsmah*, nato pritrjene na kolesa in motorje – in kako jih je iskanje zaslužka zaneslo tudi več tisoč kilometrov daleč, je s predmeti, fotografijami in z drugimi dokumenti v muzeju zelo nazorno prikazano. Sandro Quaglia je v pričujoči brošuri, tudi muzejskem katalogu, strnil še vrsto drugih podrobnosti z zgodovinskim pregledom razvoja brusaštva in zapisi življenjskih zgodb nekdanjih mojstrov, ki ob praznikih še vedno radi pokažejo svoje veščine.